

ANTONIO PRADOS MUÑOZ

**LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA A
L'ESGLÉSIA I LA PLAÇA DEL MONESTIR
DE SANT FELIU DE GUÍXOLS**

ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ
Sant Feliu de Guíxols, 2011
Volum 30 - ISSN 1130-8524

RESUM: Les excavacions arqueològiques realitzades a l'interior de l'església del monestir de Sant Feliu de Guíxols, a l'espai ocupat pel cor, i a la plaça del monestir, davant la tanca de la Porta Ferrada, han revelat l'existència d'un entramat d'estructures dels segles IV-V i diverses tombes dels segles XVII-XVIII a l'interior de l'església, i d'estructures també de l'antiguitat tardana i del monestir medieval, al sector de la plaça.

PARAULES CLAU: arqueologia, baix imperi, edat mitjana, edat moderna, església, tombes, monestir.

Dins del conveni de col·laboració científica que van signar la Universitat de Girona i l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols ara fa quatre anys, l'entorn del monestir ha estat objecte de diverses campanyes arqueològiques des de l'any 2008, que haurien afectat la plaça situada just davant de l'entrada del monestir (actualment seu del museu municipal) i de la Porta Ferrada.

Atès que calia tirar endavant el projecte d'investigació de l'àrea del monestir, l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols i la Universitat de Girona van propiciar aquesta nova campanya a l'octubre de 2009 que permetria investigar l'interior d'un espai segellat durant segles, aparentment, com és l'esmentada església de Sant Feliu de Guíxols, gràcies a l'aportació econòmica necessària per endegar els treballs així com la col·laboració imprescindible per coordinar aquesta intervenció, la qual no hauria estat possible sense la col·laboració, també, del bisbat de Girona, que ha propiciat l'exploració arqueològica d'aquest espai de culte.

El present article pretén sobretot donar coneixement de les troballes parcials realitzades durant aquesta campanya, limitant el seu abast a algunes interpretacions que acabaran convergint en una publicació de major profunditat i extensió, un treball de síntesi on es recolliran no només les actuals campanyes arqueològiques, sinó excavacions anteriors, com les de Lluís Esteva, i tot allò referit al conjunt monumental del monestir, la qual espereu publicar properament en col·laboració amb Lluís Palahí, Jordi Vivo i Gustau García.

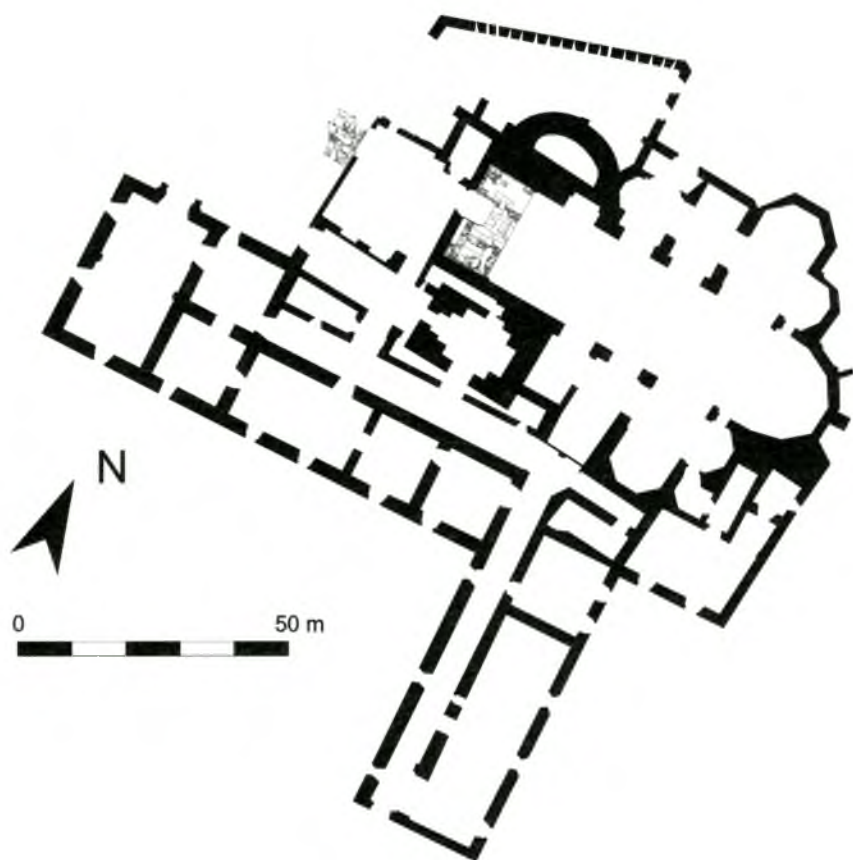

Fig. 1. Situació de les zones excavades en aquesta campanya. A la dreta, planta de l'església. A baix, en angle recte, el monestir construït per l'abat Panyelles.

1. ÀREES EXCAVADES

La intervenció arqueològica realitzada es va centrar en dues zones ben diferenciades. La primera a excavar fou una part de l'interior de l'església, concretament l'extrem més occidental de la nau, coberta per la volta del cor. La superfície a excavar fou d'uns 38 m , aproximadament; es va respectar la recent construcció d'una porta doble de vidre que protegeix l'entrada a la nau per la façana oest. La impossibilitat d'excavar aquest esgraó intern va limitar, doncs, l'abast de la investigació arqueològica en aquest indret. Hom suggeria que el subsòl de l'interior de l'església podria aportar noves dades per interpretar el conjunt arqueològic romanent al subsòl del

monestir, atès que, tret de la perforació realitzada per alguna possible tomba, la nau hauria segellat l'espai interior i possibilitava la troballa d'estratigrafies no gaire alterades. Cal recordar que bona part de l'entorn de la Porta Ferrada i de les torres del Fum i del Corn ja foren excavades per Lluís Esteva durant els anys seixanta i això limitava la possibilitat de trobar estratigrafies intactes.

La segona zona a excavar es va centrar en un petit espai de 20m davant l'entrada de la tanca de la Porta Ferrada, a la plaça del Monestir. La decisió d'excavar aquest espai venia donada pel fet que, en una excavació anterior realitzada pels arqueòlegs Lluís Palahí i Jordi Vivo, s'havia deixat aquest racó sense excavar. Davant la descoberta d'un gran conjunt d'estructures tardoantigues i medievals durant la seva campanya, mai excavades abans arqueològicament, la intervenció arqueològica semblava ben justificada.

Aquest article pretén donar a conèixer els resultats d'ambdues excavacions, tot i que se centrarà, bàsicament, en la zona de l'interior de l'església, més rica en materials i amb datacions més fiables.

2. L'INTERIOR DE L'ESGLÉSIA

L'enllosat que cobria l'espai a excavar havia estat substituït durant les obres de reforma que es van dur a terme durant els anys seixanta. Ben aviat es va comprovar que només hauria afectat el paviment existent durant el segle XIX, que fou substituït. Una vegada aixecat el paviment de terratzo va aparèixer un farcit de sorres barrejades amb pols de calç, dins de la qual es trobaren elements ceràmics i numismàtics que aportaren una datació del s. XVIII. Extreta aquesta capa de sorres, van començar a aparèixer tot un conjunt de tombes, murs i paviments d'èpoques ben distants, tal com veurem seguidament.

2.1. FASE I. BAIX IMPERI

Les estructures més antigues formaven un conjunt de quatre espais de cronologia baiximperial, amb murs de dos peus d'ample (60 cm, aproximadament), una habitació amb una amplada de deu peus (3 m) i dos paviments, un d'ells de morter de calç, molt afectat per les tombes d'època moderna, i un paviment d'*opus signinum*. Tot indicava que la construcció de l'església havia rebentat i retallat aquestes estructures anteriors, sense reaprofitar cap estructura, atès

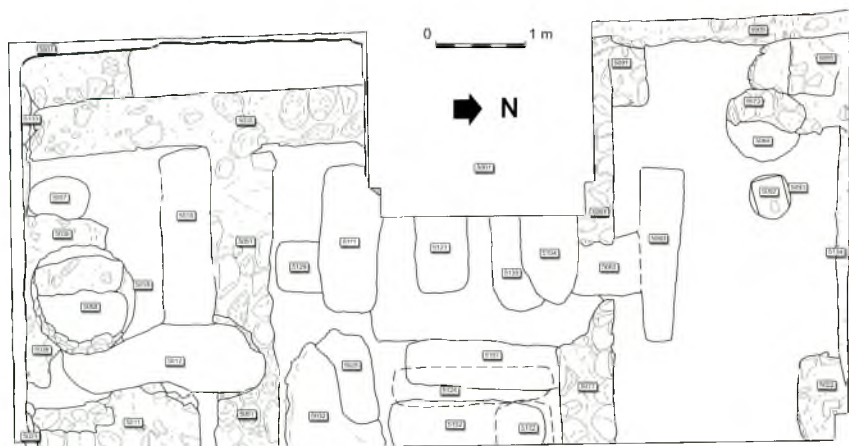

Fig. 2. Planta de l'espai excavat a l'interior de l'església del monestir, sota el cor. L'espai quadrangular del centre es correspon al graó de la porta d'entrada, no excavat.

que la nau romànica hauria exigit l'excavació d'amples i profundes rases de fonamentació per tal de suportar el pes de l'enorme edifici que s'hi bastí a sobre. Això, sumat al limitat espai excavat, ens ha proporcionat una xarxa d'estructures incompleta, on s'intueixen aquests quatre espais esmentats, però sense la delimitació total de les seves dimensions.

2.1.1. L'àmbit 1

L'espai més rellevant és, sens dubte, l'àmbit situat a tramuntana de l'actual esgraó amb parets de metall i portes de vidre de l'interior de l'entrada de ponent. Aquesta habitació estava pavimentada amb la tècnica de l'*opus signinum*, d'un gruix d'uns 10-15 cm com a màxim. Es trobava afectat per la perforació que havia suposat la construcció dels fonaments romànics als costats de ponent i de tramuntana, per la perforació circular realitzada a finals del s. XII a la cantonada NO, per alguns forats de pal i per un parell de tombes (U.E. 5060 i 5062) al mig del costat de migdia. Tot i això, els talls, nets, fàcils de seguir, van permetre de separar els estrats pulcrament. No hi ha hagut, doncs, contaminació de materials. El paviment de *signinum* segellava un parell d'estrats més, tal com es va veure gràcies al tall que ofería la tomba U.E. 5060. El seu estat era bo a la meitat nord, però es trobava força degradat vers el sud, arran de la presència de tombes i altres retalls. Com que no

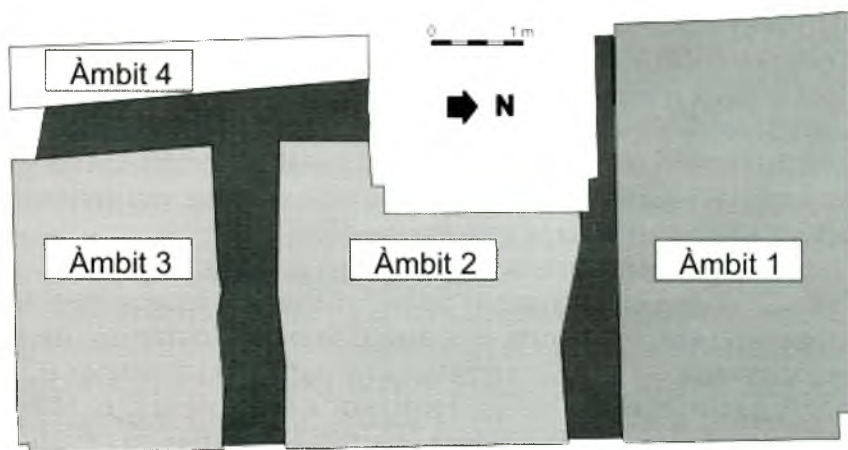

Fig. 3. Esquema dels àmbits de l'interior de l'església, amb la seva nomenclatura corresponent.

existia estratigrafia que permetés datar-lo i que ja es trobava trencat a diversos llocs es va decidir, doncs, desmuntar el paviment.

Ben aviat es va demostrar que aquesta decisió fou encertada, ja que el mateix desmuntatge del paviment, desgranant els fragments amb una maça, va oferir alguna peça amb una cronologia del s. V. Però parlem abans de l'estratigrafia més antiga.

La potència estratigràfica associada a aquest àmbit resulta escassa, perquè el subsòl, de greses groguenques, es troba ben aviat, a una profunditat d'uns 44 cm respecte del nivell del paviment actual de l'església. Això, afegit al fet que aquest paviment modern presenta un gruix d'uns 14 cm (bona part de la qual era ciment), fa que restin uns escassos 30 cm d'estratigrafia amb materials arqueològics. El subsòl seria, en aquest àmbit, més baix que a la resta d'àmbits d'època baiximperial, la qual cosa ens donaria un pendent natural de sud a nord i, tenint en compte les excavacions de l'any 2001 (Montalbán, 2001), d'oest a est.

Rebentant l'estrat natural s'hi troba el mur U.E. 5064 / 5077, de còdols d'uns 30 cm lligats amb un morter de calç groguenc, que separa l'àmbit 1 de l'àmbit 2 per la banda de migdia. Recolzat en aquest i situat a l'extrem sud-oest de l'àmbit, hi trobem la pilastra U.E. 5091. Hom podria relacionar l'existència d'aquest suport com una evidència de l'existència d'un pis superior; les escasses dades existents i l'alçat pràcticament inexistent dels murs no permeten

fer gaires suposicions en aquest sentit. Les troballes realitzades a l'exterior (MONTALBÁN, 2001), a la part nord de la Porta Ferrada, vora la porta d'entrada de la façana oest, que Montalbán anomenà zona 3, semblen tenir relació amb aquest àmbit. Potser el seu mur U.E. 3001 seria el tancament més occidental de l'àmbit; les dades escasses i la impossibilitat d'excavar en profunditat no van permetre a Montalbán d'esbrinar la seva cronologia.

Immediatament associat a aquestes estructures s'hi troba l'estrat U.E. 5096, que ens donaria el primer moment d'aquesta fase. La cronologia que ens aporta el material trobat és clarament de la segona meitat del s. IV. Tant aquest estrat com l'estrat posterior, U.E. 5069, que ocuparia el mateix espai, just a sobre de la U.E. 5096, són de paviments de terra batuda i haurien format part de l'interior d'una habitació, sens dubte. A l'estrat U.E. 5069, s'hi retallà un forat circular, de mig metre de diàmetre on, posteriorment, s'encabí una llosa de pedra, reaprofitada, segurament com a base d'alguna estructura, potser un pilar.

Aquesta pedra, de composició similar al marbre, semblaria l'extrem d'un bloc quadrangular (d'uns 37,5 cm de gruix per uns 48 cm d'ample però que, tenint en compte l'encaix rectangular que presenta a la cara superior, fixaria l'eix de simetria, hauria de ser d'uns 70 cm, aproximadament) retallat, atès que la superfície on es troba l'encaix és llisa, mentre que la part inferior apareix irregular, repicada amb un punxó. És possible que es tracti del reaprofitament d'una base d'un bust o d'una escultura, dels quals no ens ha pervingut cap indici. Al voltant d'aquesta pedra van aparèixer algunes clapes de carbonets, que ens indicarien l'existència d'algun element d'il·luminació o un braser.

Cobrint l'estrat U.E. 5069 es troba el paviment d'*opus signinum* sense decoració U.E. 5006, dessús citat. Aquest paviment del s. V amortitzava tot l'àmbit i també la pilastra U.E. 5091, la qual cosa fa pensar en una reforma important de l'edifici. Malauradament, no ens han arribat prou elements arqueològics per definir la seva funció, ja que, tal com s'ha dit abans, el paviment ja apareixia en aixecar l'enllosat contemporani de l'església i no s'hi han pogut trobar estrats posteriors associats al paviment. Quina funció tindria aquest àmbit? Aquest paviment tant podria tractar-se d'un embelliment del sòl de l'habitació com d'una estança que formés part d'un conjunt termal. El seu ús com a espai de treball semblaria poder descartar-se, segons es desprèn de les estructures circumdants. Les

excavacions dutes a terme durant el 2010 potser podran aportar més dades sobre el seu ús.

2.1.2. L'àmbit 2

Aquest espai es trobava delimitat pels murs U.E. 5064 / 5077 pel nord, U.E. 5051 pel sud i U.E. 5033 per l'est. No s'ha trobat el tancament per l'est, però s'ha obtingut l'amplada, d'uns 10 peus (uns 3,10 metres), aproximadament.

Aquests murs, com ja s'ha dit més amunt, es troben tots construïts amb rierencs de mida mitjana gran (al voltant d'uns 30 cm), lligats amb morter de calç de tonalitat groguenca. En aquest punt, on el nivell natural devia estar més alt, no s'hi ha trobat estratigrafia baiximperial; només resta, a la cantonada sud-est, un fragment d'1, 20 m x 1 m de *caementicium*, molt resistent, sota del qual no es va observar cap estrat antròpic. Molt rebentat per tombes del s. XVIII, no es va considerar necessària la seva destrucció per excavar per sota, atesa l'esterilitat observada i la seva escassa superfície. Aquest paviment U.E. 5032 hauria funcionat amb el mur U.E. 5051 i, presumiblement, amb el mur U.E. 5064 / 5077 en un moment indeterminat dels segles IV-V, tal com es pot deduir per l'estudi dels materials de l'àmbit 1, que permeten datar el mur U.E. 5077.

2.1.3. L'àmbit 3

Situat a l'extrem sud de l'excavació sota el cor i delimitat pel mur U.E. 5051 pel nord i a l'oest pel mur U.E. 5033, es troba incomplet, ja que el mur de l'església romànica el rebenta pel sud. En aquest àmbit el nivell natural estava tan sols a uns escassos 20 cm per sota del nivell de circulació actual, de terratzo. Pràcticament va aparèixer, doncs, després de llevar el paviment i la fina capa de sorres U.E. 5001. Pel que fa a la cronologia i funcions, doncs, no en podem dir res, tot i que cal entendre aquest espai com un conjunt amb els àmbits 1, 2 i 4. Si provem de relacionar aquestes estructures amb les trobades el 2001 a la Porta Ferrada (MONTALBÁN, 2001), podríem considerar el seu mur est-oest U.E. 1024 també de còdols mitjans i grans lligats amb morter i de 60 cm d'ample, igual que el mur U.E. 5033 de l'àmbit 3, com el tancament de l'habitació pel sud. Si fos així, tindríem una habitació d'uns 3,60 m d'amplada interior.

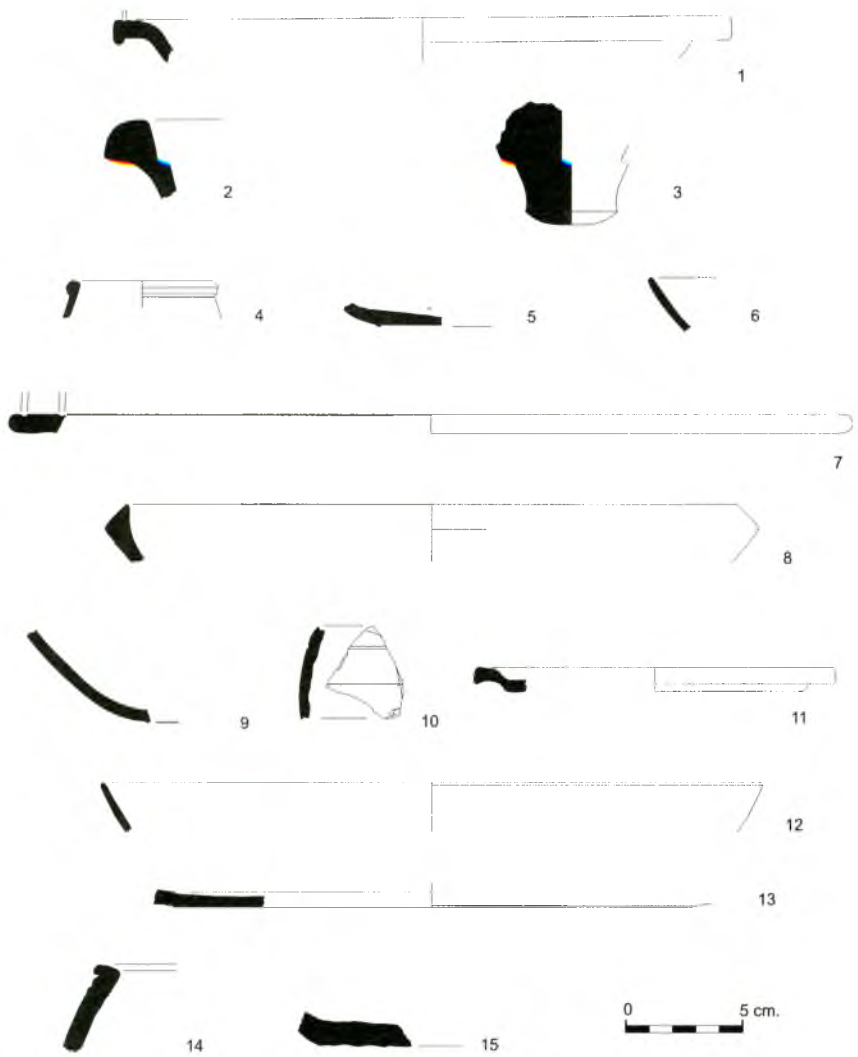

Fig. 4. U.E. 5006: 1, Clara D; 2 i 3, àmfora africana. U.E. 5069: 4, T.S. Lucente; 5-7, Clara D. U.E. 5071: 8, Clara D. U.E. 5079: 9, Clara D. U.E. 5096: 10, T.S. Lucente; 11-13, Clara D; U.E. 5097: 14 i 15, grollera reduïda.

2.1.4. L'àmbit 4

Situat a l'extrem sud-oest de l'excavació, alhora que al sud de l'esgrai modern de la porta, i delimitat pel mur U.E. 5033 per l'est, aquest reduït espai, tallat pel mur de ponent de la nau romànica, també presenta el nivell natural a uns 22 cm per sota del paviment actual. Atesa la llargada de l'espai i posat en relació amb les estructures trobades al pati de la Porta Ferrada (MONTALBÁN, 2001), també podríem relacionar aquest mur U.E. 5033 amb el seu mur U.E. 1024. Si posem els murs de l'àmbit 4 en relació amb el mur nord-sud U.E. 1037 trobat per Montalbán, se'ns acabaria de delimitar un ampli espai de 6 metres d'ample (20 peus romans) i, si considerem el mur U.E. 5064 / 5077 com el tancament nord, ens donaria una llargada d'uns 8,1 m, uns 27 peus romans. Aquestes dimensions ens podrien suggerir l'existència d'un pati interior, al voltant del qual es van distribuir algunes habitacions.

2.1.5. La ceràmica de la Fase I de la zona 2 (interior de l'església)

Cal dir, abans de res, que la totalitat de la ceràmica que permet datar aquesta fase s'ha pogut recollir només a l'àmbit 1. La resta d'àmbits, sense material baiximperial perquè la seva cota de circulació es trobava més elevada, s'han de datar, doncs, en relació amb aquest àmbit 1. La tipologia, composició i distribució és molt similar i, per tant, cal pensar que foren construïts al mateix temps.

En general, hom té la impressió que el material és el mateix que ja va recollir Esteva durant el període 1960-1961 al voltant de la torre del Fum i del carrer del Prior (Esteva, 1983; Aicart i Nolla, 1995): formes idèntiques, cronologies similars. Passem, però, a l'estudi dels materials.

Els tres estrats que contenen material datable en el baix imperi són el paviment d'*opus signinum* U.E. 5006 i els dos estrats inferiors U.E. 5069 i 5096. Tot i això, també es va trobar un parell de vores als estrats U.E. 5071 i 5079, farcits de retalls d'època posterior, que rebentaren els estrats dessús citats.

Com ja s'ha dit abans, es va aprofitar el desmuntatge del paviment U.E. 5006 per tal de cercar alguna vora que permetés datar-lo, amb un resultat satisfactori. S'hi ha trobat una vora de Clara D, de la forma Hayes 67 (fig. 4, núm. 1), així com una vora (fig. 4, núm. 2) i una base d'àmfora africana (fig. 4, núm. 3), difícils de classificar. També s'hi ha trobat algun fragment d'àmfora africana tripolitana,

de pasta bicolor, vermell rajol al centre i gris a la superfície en un gruix d'1-3 mm, amb desgreixant blanc. En conjunt, podem datar aquest paviment vers el 400-450 dC.

L'estrat U.E. 5069, anterior al paviment U.E. 5006, ha ofert una major quantitat de material datable. Hi trobem una vora de T.S. Lucente, de la forma Lamboglia 28 (fig. 4, núm. 4), dues vores i una base de Clara D, de les formes Hayes 59A (fig. 4, núm. 7), Hayes 50B (fig. 4, núm. 6) i Hayes 59 (fig. 4, núm. 5), respectivament. L'aparició de grollera reduïda és relativament important, ja que hi han aparegut uns 40 fragments d'un total de 119 fragments. També són relativament abundants els fragments de ceràmica comuna oxidada, amb un total de 30 fragments. La datació que ens aporten els materials oscil·la entre el 350 i el 420 dC.

Els fragments trobats en farcits més antics (U.E. 5071 i 5079), una Hayes 61A (fig. 4, núm. 8) i potser una Lamboglia 51 (fig. 4, núm. 9), formarien part del mateix estrat, sens dubte, atès que les cronologies que suggereixen es troben dins el s. IV.

L'estrat més antic de tots, U.E. 5096, presenta algunes peces que ens permet afinar el període cronològic de la fase baiximperial pel que fa al terme *post quem*. Entre les peces distingibles i datables, apareixen fragments de T.S. Lucente (fig. 4, núm. 10, potser una Lamboglia 28), i alguns fragments de Clara D, com la vora de Hayes 50 (fig. 4, núm. 12), la vora Hayes 67 (fig. 4, núm. 11) i la base Lamboglia 9A (fig. 4, núm. 13). El conjunt ens aporta una cronologia que cal situar entre 360-400 dC.

En definitiva, podem afirmar que la formació dels estrats s'esdevingué en un lapse de temps curt, entre el 360 i el 470.

2.2. FASE II. CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA

En un moment intederminat del s. XI es bastí l'església romànica del monestir. L'edifici, una obra monumental per a l'època, requeria unes obres prèvies a la seva construcció, que es traduïren en un rebaix del subsòl per tal d'anivellar el terreny, sumat a la posterior excavació de les trinxeres de fonamentació. Aquestes obres afectaren profundament les construccions prèvies (àmbits 1-4), provocant el retall dels murs a la mateixa cota, uns 20 cm per sota del nivell del paviment actual. Això no només afectà les estructures preexistents, tallant murs (U.E. 5064 i 5033) i paviments (U.E. 5006), sinó que també va provocar la desaparició de tot estrat posterior al paviment

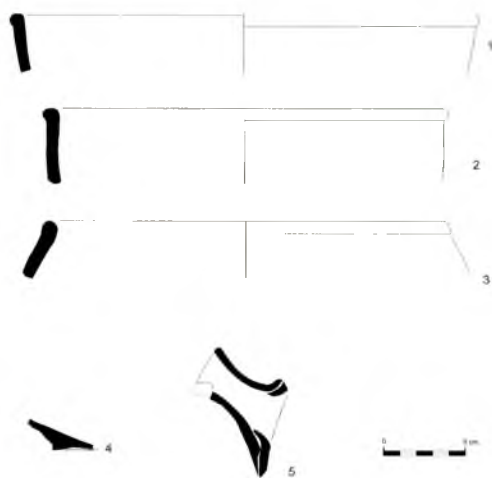

Fig. 5. Estrat U.E. 5015: gibrell de grollera reduïda; 2 i 3, cassoles de grollera reduïda; 4, base de comuna oxidada; 5, broc de tupí de comuna oxidada.

de *signinum* U.E. 5006 i, fins i tot, de retallar el sòl natural existent a cotes més altes, com en el cas dels àmbits 3 i 4.

Les cantonades del mur de ponent foren reforçades interiorment per dues sabates de pedres granítiques lligades amb morter de calç. Això també contribuï a destruir més encara les restes baiximperials.

El nivell del paviment d'*opus signinum*, però, va ser respectat. No descartem que en algun moment aquest nivell es reaprofités com a nivell de circulació de l'església.

2.2.1. La ceràmica de la fase II de la zona 2

Dins de l'espai de l'àmbit 1, la netedat del tall a l'*opus signinum* provocat per les rases de fonamentació ha permès de distingir no només la rasa, sinó també el farcit associat amb el fonament i separar-ne el material, per altra banda prou diferent dels estrats de l'àmbit.

L'escàs material recuperat no permet situar amb precisió el moment cronològic de la construcció de l'església romànica. Tret de la ceràmica provinent de moments preexistents, com àmfora africana i, de forma purament anecdòtica, un fragment de T.S. Marmorata (Dr. 27), la resta es troba composta per fragments de ceràmica grollera reduïda (fig. 5, núm.1-3), corresponents a gibrells i cassoles, i comuna oxidada (fig. 5, núm. 4 i 5). Cal dir que és possible que alguna forma, com els números 3 i 4 de la fig. 5 puguin formar part d'una contaminació de l'estrat, atès que el fonament de la nau romànica retalla nivells del s. IV.

El conjunt de formes de cassoles i gibrells presentats és de llarga tradició, la qual cosa, lligada al fet que es tracti de produccions

Fig. 6. Anvers i revers del diner de quatern trobat al farcit U.E. 5065 del retall U.E. 5066.

locals, fa que sigui difícil adscriure les formes a un període determinat. Tot i això, i prenent com a referència la troballa del diner de quatern de final del XII en un moment posterior a la construcció de l'edifici (fase III), així com les característiques típiques de l'arquitectura del romànic, amb lesenes a l'exterior, entre

d'altres elements, es pot afirmar que el conjunt es pot datar entre mitjan s. X i mitjan s. XII. Així semblarien indicar-ho els paral·lels del Vallès (ROIG, 1997, p. 61 i 62), que donarien una datació per als gibrells i cassoles similars a la fig. 6, núm. 1-3 dels segles X-XII, tot i que per al tupí aporta una datació del s. XIII. Navarro (1997, p. 92 i 97), en canvi, situa cronològicament aquesta forma amb brocs vers mitjan s. XII.

Si prenem com a referència Nolla *et alii* (2008), ens adonem que el material recollit resulta idèntic al recollit a la catedral de Girona en la seva fase IIIa –IIIb (p. 218-221), que comprèn un ventall cronològic ampli, de la segona meitat del s. VIII a principis del s. XI. En definitiva, la migradesa del material recollit no sembla poder definir amb precisió l'inici de la construcció de l'església, però el material trobat a la fase III sí que ens pot proporcionar un *terminus ante quem*. Aquestes datacions semblen coincidir amb l'afirmació de JIMÉNEZ (2001, p. 72) que l'església seria de l'època de l'abat Arnau (1043-1056) i amb el fet que la comtessa Ermessenda fes donació l'any 1057 d'un retaule de plata.

2.3. FASE III. EL RETALL U.E. 5066 I EL SEU FARCIT U.E. 5065

En un moment posterior a la construcció de l'església, es va realitzar un retall circular ample, de 80 cm de diàmetre, al paviment de *signinum*, potser per encabir-hi una pila baptismal, que més tard se segellaria amb pedres granítiques lligades amb un morter de calç blanc, resistent (U.E. 5072). Aquest segellat potser hauria de relacionar-se amb un possible trasllat de la pila des d'aquest indret

a la nova capella del baptisteri construïda entre 1362 i 1366, on actualment hi ha una pila baptismal gòtica, probablement del segle XIV (JIMÉNEZ, 2001, p.84-86).

D'aquest moment només ens ha arribat, dins el farcit U.E. 5065, una peça numismàtica (fig. 6) en perfecte estat de conservació. Es tracta d'un diner de quatern d'Alfons II d'Aragó, batuda vers el 1185. A l'anvers, s'hi pot llegir *BARCINO*, entre dos cercles de punts; al camp, hi apareix una creu equilateral posada al damunt d'un pal i, a cada banda d'aquest, un petit cercle o anell. Al revers, s'hi troba la llegenda *CI - VI - RE - X*, entre dos cercles, dels quals l'exterior és de punts i l'interior lineal; al camp, s'hi troba una creu equilateral, patada, ocupant tota l'àrea de la moneda i tallant el cercle interior i la llegenda (CRUSAFONT, 1982, pàg. 210-211, núm. 135).

2.4. FASE IV. L'EXCAVACIÓ DEL POU

Durant l'edat mitjana s'excavà un pou per a la captació d'aigua, d' 1,20 m de diàmetre, a l'espai ocupat anteriorment per l'àmbit 3 de la fase baiximperial. Retallat completament al subsòl natural, s'ha pogut reexcavar només fins la cota 3,24 m respecte del nivell de circulació del paviment actual, ja que el nivell freàtic s'assolia ja a 3,13 m.

Ben aviat, el subsòl en què s'havia excavat el pou devia presentar problemes d'estabilitat, atès que s'ha pogut registrar arqueològicament un enfonsament de la paret més occidental, donant lloc a un gran forat que devia eixamplar-se perillosament. Hom provà de reforçar amb una anella de pedres (U.E. 5068) el fons, més humit i propens a desgranar-se, i un mur que evités que el forat s'eixamplés; també es reforçà la boca del pou, potser per col·locar-hi un brocal (sembla que així hem d'interpretar l'estructura de pedres lligades amb morter de calç U.E. 5038 situada a la meitat sud de la vora). Aquesta solució no fou satisfactòria, perquè el subsòl, de gresa, continuava desfent-se amb facilitat: la solució vingué donada per l'aplicació d'una foguera que solidifiqués la paret del pou. Aquest últim intent, detectat gràcies a les restes de carbons i cendres i pel rubefactat de la paret del pou, va ser el definitiu, i així s'ha pogut demostrar durant el seu buidatge que només va amenaçar perill d'esfondrament en arribar al nivell freàtic.

Pel que fa a la seva datació, només el *terminus ante quem* resulta clar: arqueològicament podem afirmar que vers el s. XVII ja s'hauria

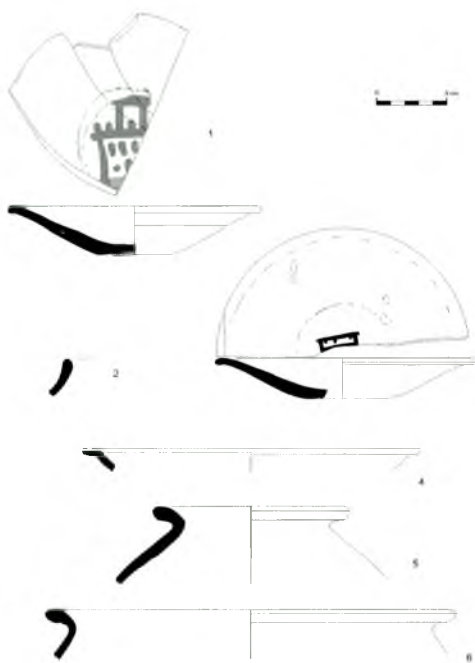

Fig. 7. U.E. 5001: 1, blau català. U.E. 5019: 3, blau català; 4, reflex metàl·lic. U.E. 5048: 2, 5 i 6, grollera reduïda.

colgat, amb seguretat, el pou, potser amb la intenció d'utilitzar aquest espai per encabir-hi algunes tombes. Ara bé, MARQUÈS (1986, p.96) no cita cap pou quan parla de les visites pastorals de entre 1440 i 1602, cosa que fa pensar que tampoc no es trobaria en funcionament i que la seva utilització fou puntual. Quin seria el moment en què fou excavat? L'escàs material recuperat als estrats inferiors i la impossibilitat de continuar més enllà del nivell freàtic han estat grans impediments per resoldre aquesta qüestió. Tot i així, podem

afirmar que el pou fou retallat després de la construcció de la nau romànica. Potser caldria associar l'excavació del pou a les obres de fortificació que l'abat Gilabert (1282-1289) va dur a terme per resistir la invasió de l'exèrcit de Felip III l'Ardit del 1285 (JIMÉNEZ, 2001, p. 20).

2.4.1. La ceràmica del pou.

El darrer estrat de colgament U.E. 5019 ens aporta peces clarament de principis del s. XVI, com el plat núm. 3 de la fig. 7, de pisa blanca amb la base d'un dibuix que representa un castell, del mateix tipus que el plat núm. 1 de la mateixa figura, corresponent al nivell de superficial U.E. 5001, els quals s'identifiquen com a produccions fetes expressament per al monestir de Sant Feliu de Guíxols i que cal situar al voltant de l'any 1600 segons TELESE (1991, pàg.145). També, dins d'aquest període cronològic, hi trobem una vora de plat de reflexos metàl·lics, que potser suggereix una cronologia

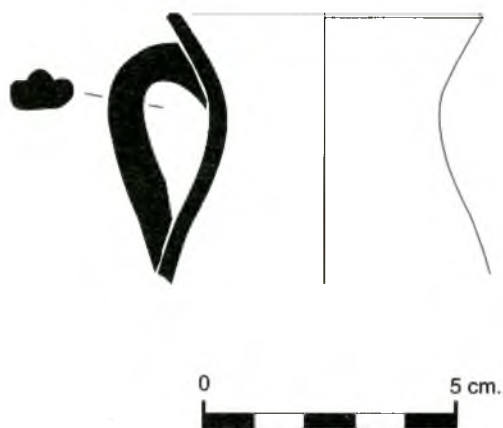

Fig. 8. Ansat de vidrada marró.

d'un terç de segle més moderna. Una altra peça fàcil d'adscriure cronològicament és un fragment de blau català de la ditada, que podem situar entre 1620 i 1670. Tot plegat suggereix una cronologia de mitjan s. XVII, el moment en què es comença a habilitar aquest espai com a cementiri.

Pel que fa als inicis del pou, el material resulta ben escàs. L'estrat U.E. 5048 només va aportar algunes vores (fig. 7, núm. 2, 5 i 6) que no ens permeten d'afinar massa la cronologia. Cal suposar-li, doncs, un origen medieval posterior al s. XII, lligada potser a l'ús de la pica baptismal que s'intueix a l'extrem nord o potser a un moment de fortificació del recinte, com s'ha dit abans.

2.5. FASE V : LA CONSTRUCCIÓ DEL COR.

La construcció del cor, d'estil gòtic tardà, també va deixar traces dins el registre arqueològic. A banda dels fonaments dels pilars on es recolza l'estructura (U.E. 5023 i 5011 al sud i U.E. 3022 al nord), que va provocar el rebentat d'una part del subsòl per muntar tota l'arcada del cor, també s'han registrat tot un seguit de petits forats circulars, distingibles gràcies que foren retallats en el *signinum* U.E. 5006; els hem de relacionar amb la bastida de l'arcada del cor, que va necessitar d'una xarxa de pals de fusta a manera de pilars per tal de sostenir el cindri de l'obra.

Del material associat a aquests retalls només s'ha recollit un fragment d'ansat vidrat i algun fragment de teula. Afortunadament, JIMÉNEZ (2001, p. 80) ens proporciona les dades suficients per acabar d'interpretar el procés de construcció: en temps de l'abat Bernat Rocacrespa (1477-1507) s'hi bastí un cor de fusta que seria substituït entre 1601 i 1604 per l'actual de pedra, en temps de l'abat Luis de Arévalo Sedeño. Sembla, però, que la mida excessiva del cor provocaria que en temps de l'abat Pouplana (1797-1801) es

retallés i empetitís a les mides actuals; d'aquestes últimes obres, encara se'n poden veure traces (retall de pilastres i arcades lleugerament desviades).

2.6. FASE VI: LES TOMBES

L'espai excavat ens ha aportat un total de 15 enterraments, sobretot agrupats a l'espai que hem definit com a àmbit 2 de la fase baiximperial, dels quals s'han pogut recuperar 8 individus, ja que algunes tombes (U.E. 5121, 5135, 5122, 5124) no s'han pogut excavar i d'altres (U.E. 5062, 5104) només han aportat esquelets desarticulats, molt remenats.

Es tracta d'enterraments en caixa, la meitat disposats sobre un eix EO i l'altra meitat en un eix NS, sense més ordre que l'imposat per les estructures preexistents, que van forçar a aprofitar els espais on no hi havia murs.

La disposició dels difunts sol ser agrupada en fosses. Així, s'han pogut documentar agrupaments de fins a dos individus en les fosses U.E. 5016 i U.E. 5012. La pràctica totalitat dels enterraments són adults; només hi ha algun dubte respecte de l'enterrament U.E. 5054, que podria tractar-se d'un adolescent, ateses les seves dimensions (malgrat que l'estat pèssim dels ossos no permeten deduir res més).

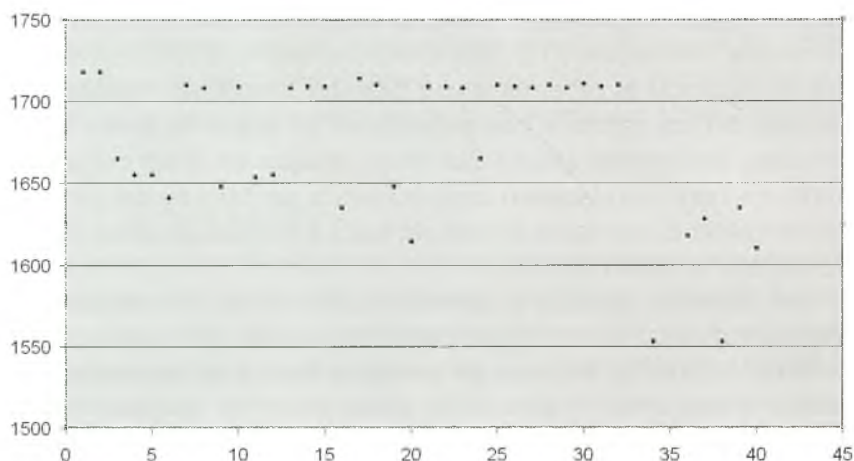

Fig. 9. Distribució cronològica de les peces. El rang horitzontal individualitza cada moneda.

Deixant de banda el sexe dels individus, difícil d'esbrinar a causa del mal estat de les restes recuperades, el material (monedes, rosaris) fa pensar en la possibilitat que els enterraments corresponguin a laics, d'una certa capacitat econòmica, que s'haurien fet enterrar dins l'església per demostrar la seva posició social. De fet, 6 dels 8 esquelets recuperats tenien un rosari agafat entre les mans, d'una qualitat molt bona. Sembla que els religiosos s'enterrarien per la zona de la capçalera, prop de l'altar, però no en aquest indret de l'església (ZARAGOZA, 2007, *passim*).

Finalment, cal dir que sovint, durant l'excavació del farcit d'alguna fossa, s'han recuperat restes humanes de tombes anteriors, no pertanyents a l'últim individu sebollit a la tomba. Això indicaria que en el cas d'un enterrament preexistent, hom devia apartar les restes de l'anterior difunt per fer lloc al nou fèretre. Les peces numismàtiques recuperades, més antigues (i que aporten una estratigrafia invertida) que les peces situades al fons de la fossa, permeten deduir que les tombes foren reaprofitades al llarg de prop d'un segle i mig com a mínim (mitjan s. XVI – primer terç s. XVIII), segurament en el que serien tombes familiars. Qui sap si una cerca profunda i acurada als arxius notariais permetria arribar a esbrinar a qui correspon cada enterrament.

2.6.1. El material numismàtic i rosaris de la fase VI

Sorprenentment, s'ha recuperat un interessant conjunt numismàtic de prop de 38 peces, el qual es combina amb un conjunt de medalles de rosari prou interessants, ja que la seva excel·lent conservació ha permès d'identificar tots els seus elements.

La distribució cronològica ens mostra una gran homogeneïtat. La meitat (21 peces) pertanyen al període 1708-1718, mentre que la resta (17 peces) es troben en un rang entre 1610-1665. Només dues monedes s'escapen a aquests dos grups, i cal datar-les vers el 1553 (fig. 9).

Sembla, doncs, que després del primer terç del s. XVIII deixà de practicar-se l'enterrament en aquesta part de l'església. Ignorem si algun dels cadàvers fou aixecat en èpoques posteriors, ja que l'estratigrafia no permet esbrinar-ho.

Atès que seria massa extens publicar cada una de les peces numismàtiques i que tots els tipus són prou coneguts, publiquem so-

lament la llista de les peces recuperades, amb la seva data d'encunyament:

UE	CECA	TIPUS	PES	DIÀMETRE	DATA
5059	Barcelona	1 Maravedi	1,897	1,95	1718
5116	Barcelona	1 Maravedi	1,82	1,95	1718
5027	Desconeguda	4 Maravedis	2,327	2,05	1621-1665
5027	Desconeguda	4 Maravedis	1,914	2,2	1655
5029	Desconeguda	4 Maravedis	3,106	2,15	1654-1655
5013	Desconeguda	8 Maravedis	4	2,3	1641
5001	Barcelona	Ardit	1,285	1,7	1710
5013	Barcelona	Ardit	1,121	1,7	1708
5017	Barcelona	Ardit	1,597	1,7	1644-1648
5017	Barcelona	Ardit	1,103	1,7	1709
5017	Barcelona	Ardit	1,377	1,7	1654
5017	Barcelona	Ardit	1,351	1,7	1624-1655
5017	Barcelona	Ardit	0,949	1,65	1708
5028	Barcelona	Ardit	1,045	1,7	1709
5029	Barcelona	Ardit	1,129	1,8	1709
5029	Barcelona	Ardit	1,003	1,55	1621-1635?
5036	Barcelona	Ardit	1,463	1,7	1705-1714
5037	Barcelona	Ardit	1,003	1,75	1710
5050	Barcelona	Ardit	1,114	1,7	1644-1648
5052	Barcelona	Ardit	1,138	1,7	1614
5053	Barcelona	Ardit	1,082	1,7	1709
5059	Barcelona	Ardit	1,426	1,7	1709
5063	Barcelona	Ardit	0,957	1,8	1708
5103	Barcelona	Ardit	1,137	1,6	1624-1665
5115	Barcelona	Ardit	1,093	1,6	1710
5115	Barcelona	Ardit	1,107	1,8	1709
5115	Barcelona	Ardit	1,593	1,8	1708
5115	Barcelona	Ardit	0,558	1,6	1710
5115	Barcelona	Ardit	1,303	1,75	1708
5115	Barcelona	Ardit	1,397	1,7	1707-1711
5132	Barcelona	Ardit	1,309	1,8	1709
5017	Barcelona	Diner	0,718	1,35	1707-1710
5019	Barcelona	Diner	0,697	1,75	1222-1276
5063	Barcelona	Diner	0,597	1,55	1543-1553
5065	Barcelona	Diner	0,965	1,85	1185
5074	Girona	Diner	0,674	1,4	1602-1618
5109	Barcelona	Diner	0,524	1,35	1628
5115	Barcelona	Diner	0,568	1,5	1543-1553
5132	Barcelona	Diner	1,058	1,4	1622-1635
5008	Desconeguda	Vaquette	0,693	1,8	1589-1610

Pel que fa a les medalles recuperades, totes de bronze, les mostrem en una taula per tal de facilitar la seva consulta:

UE	Pes(gr)	Diàm.(cm)	Fig. 10 núm.	Anvers	Revers
5013	2,18	2,6 - 1,6	1	Al centre, la figura de la verge de Loreto coronada, voltada d'una orla de rajos de llum, amb un vestit cònic decorat i el nen Jesús al seu braç esquerre, intercepta la llegenda S· MARIA a l'esquerra i LAURET a la dreta.	Al centre apareix la figura del Crist de Sirolo voltat per dos angelets que sostenen un ciri encès cada un d'ells. Al peu de la creu on es troba crucificat el Crist, s'insinua un àngel alat.
5017	19,7	3,4	4	Imatge de Santa Maria, asseguda, amb un nimbe de 6 estrelles i 7 espases clavades al pit.	S · PH · BEN · S · PER · L · B · interceptat per la creu d'una escena de davallament. A continuació es llegeix: IOACH · P · S · IVL · FAL. Al peu de la creu, sota una mitra, en horitzontal: ROMA. A l'esquerra hi ha dos religiosos, el de davant, tonsat i nimbat, agenollat. A la dreta, nimbats, una dona i, davant, un home sobre un núvol.

UE	Pes(gr)	Diàm.(cm)	Fig. 10 núm.	Anvers	Revers
5029	1,44	1,75	2	Bust de Jesús a la dreta, nimbat. Presenta cabells llargs i ondulats, i també barba i bigoti. Cobreix l'espatlla una toga. Anepígrafa.	Bust de Maria a la dreta, nimbada. Cabells llisos. Anepígrafa.
5037	3,35	2,8 -1,9	3	Llegenda E · VIRG · SIN · PEC · OR [...] ON interceptada per la imatge de la verge Maria, amb una corona de set estrelles, el cap cobert, els braços oberts, vestida amb una túnica i muntada sobre núvols.	Llegenda SIA · LO · IL · SS · S interceptada pel santíssim sagrament amb una orla de raigs de llum, dins el qual es llegeix IHS, muntat sobre núvols.
5037	4,15	2,8 -1,9	6	St. Domènec a esquerra, vestit amb hàbits monacals, tonsat i nimbat, amb un pom de flors a la mà. Intercepta la llegenda S · - DO · MI.	Verge Maria amb el nen Jesús assegut a la falda, situat a la dreta, tots dos nimbats i subjectant un rosari. Intercepta la llegenda R · S · R ·
5037	5,55	3,25 -2,1	7	N · S · D · MONS · interceptada per la imatge de la verge de Montserrat, assegurada en un tron, amb les muntanyes de Montserrat al darrere i el nen Jesús assegut a la seva falda. A la dreta s'entreveu el monestir de Montserrat.	CRUX · S · P · BENED interceptat per la imatge de sant Benet, amb una creu a la mà dreta i un llibre a l'esquerra. Davant seu, dret, un escut decorat amb una creu.

UE	Pes(gr)	Diàm.(cm)	Fig. 10 núm.	Anvers	Revers
5118	13,8	4,2-3	5	Orla de punts. Imatge de Santa Maria, asseguda, amb un nimbe de 6 estrelles i 7 espases clavades al pit. Als seus peus, s'hi llegeix ROMA.	Orla de punts. S · PH · BEN · S · PER · L · B · interceptat per la creu d'una escena de davallament. A continuació es llegeix: IOAC · P · S · IVL · F. Al peu de la creu, sota una mitra, en horitzontal: · O · S · B · V ·. A l'esquerra hi ha dos religiosos, el de davant, tonsat i agenollat. A la dreta, dos religiosos més; una dona amb el cap velat i, davant, un home sobre un núvol.

La medalla de la U.E. 5017 (fig. 10, núm. 4) presenta els personatges de St. Felip Benizio, St. Peregrí Laziosi, St. Joaquim Piccolomini i Sta. Juliana Falconeri, tots de l'ordre dels Serfs de Maria. Aquesta és una de les més interessants, atès que Sta. Juliana Falconeri fou canonitzada l'any 1737, raó per la qual es va incloure en aquest rosari. Aquesta datació (amb alguns anys afegits, segurament) és fonamental per datar no només aquesta medalla, sinó també, per extensió, l'enterrament U.E. 5037 i el període final en què s'utilitza la part occidental de l'església com a zona d'enterrament. Existeix, també, un altre medalló pràcticament idèntic al de la figura 10, núm. 4, trobat a la U.E. 5118 (fig. 10, núm. 5).

Finalment, cal dir que va aparèixer, associat a l'estrat U.E. 5029, un segell de plom amb la següent grafia a l'anvers: dins el camp, en horitzontal: E : DE · / FROM / AN amb una orla de petits quadrats units. Al revers, dins el camp, en horitzontal: [...] · A · / [...]HEM / [...]LLIÉ / [...] · TAIN. Al peu de les lletres, una flor amb quatre pètals conservats (en total devien ser sis) i una lluna en quart minvant,

Fig. 10. 1-7: Medalles religioses. 8: segell de plom.

envoltat per una orla de petits quadrats units. La interpretació del segell, ara per ara, resulta una incògnita a resoldre.

3. LA PLAÇA

La seva excavació ha estat condicionada per l'existència d'un servei d'aigües (Fase VII) que es convertiria en el seu límit oest, la tanca de la Porta Ferrada (Fase VI) que seria el seu límit est i dues excavacions anteriors que limitaven l'espai a excavar entre la bassa d'amarar calç trobada davant de l'edifici del monestir que seria la paret sud de la cala i, finalment, la paret nord que limitaria amb un conjunt d'estructures trobades vora la cantonada nord del portal de la tanca de la Porta Ferrada (U.E.-1547).

Les dimensions que ha assolit la cala oberta amb retroexcavadora han estat d'uns 4,5 m de longitud NS i d'uns 4,5 m d'ample a la part nord i 3,2 m a la cara sud.

3.1. FASE I

Els murs més antics d'aquest sondeig es troben a la meitat nord de la cala, formant un angle en T, que tindrien la seva correspondència amb la resta d'un mur situat a la meitat sud de l'excavació. Delimitarien dos àmbits: l'un, a la meitat de ponent, de tres metres d'amplada (10 peus) ; l'altre, a la meitat de llevant, presentava restes d'un paviment de *signinum*, molt malmès, i restes d'un altre paviment o pedaç de morter de calç. A migdia s'intueix un altre espai que, atesos els límits de la cala, no ha estat possible d'excavar per les reduïdes dimensions que presentava entre el perfil de l'excavació i el mur.

Tot i l'escassetat de material associat a aquesta fase (alguns fragments d'àmfores africanes), considerem encertat atribuir-li una cronologia baiximperial; raonament que es veu reforçat pel fet que no s'hi ha trobat cap material anterior al s. IV.

3.2. FASE II

Un nou mur, en angle obert vers el SE, destruiria la cantonada SE del mur de la Fase I. D'aquesta manera es crearia un nou àmbit en aquest angle SE de la cala i es donaria una nova funcionalitat a l'espai dels voltants, ara –presumiblement – exterior. Així, apareix un pou cec a la cantonada NO dels murs de la Fase I, que s'hauria omplert amb material orgànic: deposicions, ossos amb signes d'esquarterament, fragments de ceràmica grollera i restes d'àmfora africana. Tot plegat ens aporta unes cronologies dels segles IV o V, datació que sembla reforçada per la troballa d'una peça de bronze de Constanci II, batuda a Siscia entre el 347 i 348, amb un anvers on es llegeix CONST[...], llegenda interceptada per un bust amb diadema a dreta; al revers, s'hi poden veure dues victòries alades enfrontades que sostenen sengles corones i, als peus, s'hi llegeix IR.

3.3. FASE III

El pou cec quedaria obliterat en aquesta fase, mitjançant un conjunt de còdols lligats amb fang que formarien una plataforma

Fig. 11. Planta de la zona 1. La part inferior forma part de la tanca del pati de la Porta Ferrada.

o paviment a la meitat est de la cala, ocupant l'espai de l'antiga estança de la Fase I. La cronologia que cal donar-li és incerta, tot i que cal deduir que el mur de la Fase II encara estaria en ús, ja que les pedres s'hi recolzen; hauriem de pensar en una cronologia tardoantiga.

3.4. FASE IV

Seria poc temps després quan, arran de l'abandonament d'aquest espai o d'un canvi de funcionalitat, les estructures de la Fase III serien retallades al mateix nivell i es construïrien les dues pilastres que es troben vora l'actual tanca del pati de la Porta Ferrada. El seu fonament coincideix amb el retall realitzat per adaptar el terreny a la nova construcció. Els dos arrencaments de pilastra, realitzats

amb pedra granítica ben escairada, de 0,60 m d'amplada que, per altra banda, rebenten la fase I i II i en dificulten la seva comprensió, podrien associar-se a arrancaments d'arcades, segurament de cronologia medieval.

És molt possible que aquests fonaments formin part del monestir benedictí medieval, però l'absència de material no permet de precisar la cronologia. Comprovada la seva relació amb l'excavació realitzada per Jordi Vivo i Lluís Palahí, conformarien una extensa sala d'eix NS, potser destinada a celler i que s'hauria mantingut amb la mateixa funció al llarg dels segles, tal com es pot observar al plànol que ens ha arribat de la remodelació del monestir durant el mandat de l'abat Panyelles.

3.5. FASE V

Aquesta fase només posseeix la claveguera d'orientació EO, que cobriria i retallaria les diverses estructures anteriors de les fases I-IV, dividint en dues meitats (nord i sud) la cala. Cal suposar que funcionaria amb un edifici, ara inexistent, situat al pati del davant de la Porta Ferrada.

Caldria situar-la vers el s. XVI o XVII; en tot cas seria anterior a la primera meitat del s. XVIII, atès que quedaria coberta per les basses d'amarar calç realitzades durant la construcció del monestir (1723-1747). En aquest moment, doncs, el nivell de circulació hauria pujat mig metre des de l'anivellament realitzat durant la fase anterior. La plaça hauria assolit, així, la seva cota actual.

3.5.1. Fase V-b

Durant la construcció del monestir, en ple s. XVIII, es crearia una bassa per amarar calç que ocuparia bona part de la plaça. De fet, la bassa va suposar la supressió dels estrats que cobrien les estructures, aportats entre la fase IV i V, i es van respectar, en canvi, els murs i clavegueres preexistents. A causa d'això, la quasi totalitat de les estructures de la cala estaven cobertes per una gruixuda capa de calç.

3.6. FASE VI

Durant la restauració de 1931 es va dotar la Porta Ferrada d'un tancat amb reixes de ferro que encara es troben *in situ*. Només

canviaria el marxapeus de rajol de la porta, que hauria estat aixecat no fa gaires anys mitjançant una filera de pedres.

3.7. FASE VII

Finalment, a la segona meitat del segle XX es va fer passar per la plaça, en diagonal, una canonada d'aigua potable feta d'uralita. Aquesta obra no només rebentaria part dels estrats arqueològics, sinó que impediria l'excavació dels estrats per sota de la rasa, atesa la seva fragilitat, com ja s'ha demostrat un parell de vegades en diferents campanyes arqueològiques.

4. CONCLUSIONS

La visió de conjunt que s'aconsegueix, una vegada separades les diferents fases del monestir, és la d'un procés pràcticament continu de transformació des del s. IV fins als nostres dies, amb dues funcionalitats ben diferenciades. La primera, una vil·la baiximperial de grans dimensions i riquesa i, la segona, la conversió de les seves restes, una vegada abandonada, en un recinte monacal que hauria passat també per diverses etapes.

La fase baiximperial, datada entre els segles IV i V, hauria funcionat com a vil·la urbana, segons es desprèn per l'existència d'una sala octogonal amb cúpula (a sota de la torre del Fum), fragments de ceràmica de luxe i de fragments de mosaic amb tipus geomètrics trobats a l'espai ocupat actualment per la plaça. El seu ús va continuar més endavant, reaprofitada com a lloc de culte, segons es desprèn per la troballa d'una *cupa* (NOLLA i VIVO, 2009) i d'una tomba de *tegulae* al voltant de la construcció amb cúpula existent sota la torre del Fum (NOLLA i GRAU, 2006). Es fa difícil de saber, però, si aquesta reutilització es va produir al llarg dels segles de forma continuada o després d'un lapse de temps. La campanya realitzada durant el 2009 no ha pogut resoldre aquesta qüestió, perquè l'espai annex, l'habitació amb paviment de *signinum*, es fa difícil d'interpretar. Es tractaria d'una habitació de la vil·la romana? O bé formaria part d'un espai de culte pavimentat *a posteriori*, associat a la cambra octogonal sota la torre del Fum? Les respostes a aquestes qüestions s'hauran de cercar dins la propera publicació que reunirà totes les troballes recuperades fins ara.

Aparentment, sembla que la present campanya no aporta una solució a la interpretació de la Porta Ferrada, ja que l'interior de l'església presenta un salt cronològic del s. V al s. XI, arran del rebaix realitzat durant la construcció de la nau romànica. Segurament la resposta caldria buscar-la en aquest tram cronològic del qual no ens ha pervingut pràcticament res: existeix documentació que ens parla d'una església anterior a l'actual que podria lligar amb l'estil de la Porta Ferrada. Una altra vegada, però, deixem aquesta discussió a l'aire, perquè el tema excedeix les pretensions de l'article.

S'ha mostrat l'existència de restes arqueològiques associades al monestir medieval situat a l'espai de la plaça. Com ja hem dit abans, potser caldria interpretar aquest indret com el celler, sense descartar altres possibles usos. L'empremta deixada per aquesta fase ha estat mínima, atès que l'espai de la plaça també sembla haver registrat un rebaix durant el final de l'època moderna, arran de la creació de la bassa d'amarar calç per a la construcció del nou monestir ideat per l'abat Panyelles.

Aquesta profunda reforma estructural i funcional també va afectar l'ús de l'interior de l'església, que va permetre l'enterrament de membres de les classes més benestants de la població, segurament en fosses familiars. Finalment, la prohibició de realitzar enterraments a les esglésies a partir de 1816 (ZARAGOZA, 2007, p. 10) ens donaria un punt i final a l'evolució d'aquesta zona; es podria sospitar de l'existència d'un trasllat dels fèretres enterrats durant el mig segle anterior, la qual cosa explicaria la inexistència de peces numismàtiques entre el primer terç del s. XVIII i el 1816, però això entra ja dins el camp de l'especulació.

BIBLIOGRAFIA

- AICART, F. i NOLLA, J.M. (1995), "El jaciment tardo-romà del carrer del Prior (Sant Feliu de Guixols)", *Estudis del Baix Empordà*, 14, p. 99-107.
- BOTET, J. (1976), *Les monedes catalanes*, Barcelona.
- CAYÓN, J., CASTÁN, C. (1978), *Las monedas españolas*, Madrid.
- CRUSAFONT, M. (1982), "Numismática de la corona catalano-aragonesa medieval (785-1516)", Madrid.
- ESTEVA, Lluís (1983), "Ceràmica hispano-romana recollida en el subsòl del monestir de Sant Feliu de Guixols", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 3, p. 41-60.
- JIMÉNEZ, À. (2001), *L'església parroquial del monestir de Sant Feliu de Guixols*, Sant Feliu de Guixols.
- MARQUÈS, J.M. (1986), "Dades sobre el temple monàstic i parroquial de Sant Feliu de Guixols (s. XV-XVII)", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 5, p. 87-112.
- MONTALBÁN, C. (2001), *Memòria arqueològica*. Inèdita.
- NAVARRO, R., MAURI, A. (1997), "La ceràmica medieval de Martorell", *Quaderns científics i tècnics*, 9, p. 89-100.
- NOLLA, J.M., i GRAU, J. (2006), "El monument funerari sota la torre del Fum (Sant Feliu de Guixols). Estat de la qüestió", *Miscel·lània Lluís Esteva*, p. 15-30.
- NOLLA, J.M., PALAHÍ, L., SAGRERA, J., SUREDA, M., CANAL, E., GARCÍA, G., LLOVERAS, M.J., CANAL, J. (2008), *Del fòrum a la plaça de la Catedral. Evolució historicourbanística del sector septentrional de la ciutat de Girona*, Girona.
- NOLLA, J.M. i VIVO, J. (2009), "La cupa sota l'església del monestir de Sant Feliu de Guixols", *Estudis del Baix Empordà*, 28, p. 9-26.
- ROIG, J., COLL, J.M., MOLINA, J.A. (1997), "Ceràmica d'època carolingia i comtal al Vallès", *Quaderns científics i tècnics*, 9, p. 37-62.
- TELESE, A. (1991), *La vaixella blava catalana de 1570 a 1670*, Barcelona.
- ZARAGOZA, E. (2007), *Recull de documents i articles d'història guixolencs*, Barcelona.